

СИГРИД УНСЕТ: „КРИСТИН, ДЪЩЕРЯТА НА ЛАВРАНС“

Том 2: „Стопанка“ (откъс)

Превод от норвежки език: Ева Кънева

Издателство „Емас“, 2011

SIGRID UNSET: “KRISTIN LAVRANSDATTER”. Bind 2: “Husfrue”

(excerpt)

Translation from Norwegian: Eva Kaneva

Emas Publishing, 2011

Сигрид Унсет (1882 – 1949) е родена в Дания и е израснала в Кристиания, някогашното име на днешен Осло. През 1907 г. дебютира с романа „Госпожа Марта Оули“, но големият пробив на литературната сцена идва с „Йени“ през 1911 г. Сигрид Унсет получава Нобеловата награда за литература през 1928 г. най-вече за изключителното описание на живота в средновековна Скандинавия в трилогията „Кристин, дъщерята на Лавранс“, включваща частите „Венецът“ (1920), „Стопанка“ (1921) и „Кръстът“ (1922).

Трилогията се смята за един от шедьоврите в норвежката литературна история и представя завладяващата историята на Кристин Лаврансдатер – дъщеря на заможен стопанин от Гюдбранската долина. Сигрид Унсет проследява живота ѝ от детските години до дълбока старост. Изграден с много проникновение и наситен с психологизъм, образът на Кристин ни пленява със силата на девичите ѝ вълнения, с изпепеляващата ѝ любов към Ерлен Никулаусьон, с майчината ѝ всеотдайност и не на последно място със стремежа ѝ да намери път към Бога. Трилогията представлява отзвук от терзанията на самата Унсет, която няколко години след написването ѝ решава да се върне към католицизма.

Магията на „Кристин, дъщерята на Лавранс“ вдъхновява Лин Улман да режисира едноименната екранизация през 1995 г. Критиката е единодушна: благодарение на културно-историческите си познания и художественото си майсторство Сигрид Унсет е съумяла да сътвори литературна творба без аналог в европейската литература от ХХ век.

Ева Кънева е преводачка на художествена литература от норвежки, шведски и датски език. Родена е през 1985 г. в град Добрич. През 2010 г. завършва бакалавърска степен по скандинавистика и магистърска – по скандинавски езици, култура и превод към катедра „Германистика и скандинавистика“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Жанрово преводите на Ева Кънева обхващат класика, детско-юношеска литература и криминални романи. Превежда произведения на Ю Несбьо, Карин Фосум, Юси Адлер-Улсен, Ендре Люн Ериксен, Тюра Теодора Трунста, Сара Енгел, Катарина фон Бредов, Ким Фебер, Йени Педерсен, Мария Грипе, Сигрид Унсет,

Хенрик Ибсен и др. През 2015 г. е удостоена с Наградата на фондация „Васа Ганчева“ за млад преводач от скандинавски езици и с Наградата на НУРЛА (Държавната агенция за подкрепа на норвежката литература в чужбина) за преводач на годината.

Откъсът от романа „Кристин, дъщерята на Лавранс“ е предоставен за публикуване в сп. „Германистика и скандинавистика“ от издателство „Емас“.

Кристин застана на Фегинсбрека – Склона на щастието – и пред нея се откри изглед към града, окъпан в златните лъчи на вечерното слънце. Отвъд широкото, лъкатушещо корито на реката се виждаха кафяви къщи със зеления покриви, тъмни корони на дървета в градините, светли каменни постройки с назъбени фронтони, църкви с гърбове, покрити с букови греди, и други с покриви от олово с матов отблясък. Но над зелената площ, над великолепия град, се издигаше внушителната църква на свети Улав, обляна от ослепителна светлина. Всичко се намиреше в подножието ѝ. Вечерното слънце огряваше фасадата ѝ с блестящи прозорци, а кулите, главозамайващите шпилове и златните ветропоказатели се устремяваха високо към светлия летен небосклон.

Наоколо имаше села, а по склоновете им бяха накацали едри стопанства. Понататък фиордът се простираше светъл и безбрежен, а над него се носеха сенките на големи летни облаци, които се издигаха над блестящите сини планини от другата страна. Манастирският остров приличаше на зелен венец, обсипан с бели цветчета – къщи. Водата леко се плискаше в бреговете му. В плитчините имаше много корабни мачти, а наоколо – безброй красиви сгради.

Покъртена, Кристин избухна в ридания и се просна ничком пред кръста встрани от пътя, където хиляди поклонници бяха благодарили на Бог, задето протяга ръце в помощ на хората, тръгнали на път през опасния и красив свят.

В църквите и манастирите отекна камбанен звън, известяващ вечерня. В този момент Кристин влезе в двора на храма на свети Улав. За миг тя се осмели да вдигне очи към западния фронтон и, заслепена, наведе глава.

Хората не са построили тази сграда със собствени сили. Божият дух е вдъхновявал свети Йойстайн¹ и неговите последователи, съградили божия дом. Да дойде Твоето царство, да бъде Твоята воля, както на небето, тъй и на земята. Едва сега Кристин успя да проумее значението на тези думи. Подобие на прекрасното Божие царство и

¹ Йойстайн Ерленсон (1120 – 1188) – най-забележителният архиепископ на Нидарус, основна фигура по време на строежа на готическата катедрала в града, издигната в памет на свети Улав. – Бел. прев.

издяланото от камък свидетелстваше, че по Негова воля се сътворяват единствено красиви неща. Кристин потрепери. Да, Господ е отвърнал гневно лице от всичко отблъскващо, от греха, срама и покварата.

В покритите галерии на небесната крепост стояха свети мъже и жени – толкова красиви, че Кристин не смееше да ги погледне. Нагоре тихо и пленително се виеха неувяхващите клонки на вечността и разцъфваха върху шпилове и кули под формата на каменни дарохранителници. Над средната врата Христос висеше на кръста, а до него бяха Богородица и Йоан Богослов, бели като направени от сняг, със златни искрици.

Кристин обиколи църквата три пъти, потънала в молитвите си. Огромните каменни късове със замайващо богато украсени колони, арките и прозорците, гледката на колосалния кос покрив, кулата, жълтеещият се във висините шпил – всичко това накара Кристин да приведе гръб под бремето на греха си.

Треперейки, тя целуна изсечения камък на портала. За частица от секундата пред очите ѝ се мярна тъмната дърворезба на вратата на църквата в „Йорун“. Като дете Кристин долепяше устни до нея след родителите си.

Младата майка напръска себе си и детето със светена вода. Помнеше, че баща ѝ правеше така някога. Кристин притисна Нокве силно до гърдите си и влезе навътре в църквата.

Крачеше сякаш из гора. Колоните бяха набраздени като стари дървета, а в гората се процеждаше пъстроцветна и ясна светлина и сякаш пееше между витражите. Високо над главата ѝ в каменната шума играеха животни и хора, а ангелите свиреха. В зашеметяващите висини пък се виеха сводовете и издигаха храма към Бог. Малко по-страни, до един олтар, отслужваха служба. Кристин коленичи до близката колона, а песента я прониза като ослепителна светлина. Сега забеляза колко ниско е паднала в прахта...

*Pater noster. Credo in unum Deum. Ave Maria, gratia plena.*² Знаеше молитвите наизуст още преди да ги разбира, още преди началото на осъзнатото си съществуване. Боже Господи, нима има толкова пропаднала грешница като нея...

Високо над триумфалната арка, издигната на пиедестал над хората, висеше разпнатият Христос. С нечовешко страдание нежната девица, Неговата майка, гледаше нагоре към невинния си син, изтезаван до смърт подобно на престъпник.

² *Pater noster. Credo in unum Deum. Ave Maria, gratia plena* (лат.) – Отче наш. Вярвам в един Бог Отец. Богородице Дево, радвай се. – Бел. прев.

А Кристин коленичи с плода на греха си в скута. Притисна детето до гърдите си. Нокве изглеждаше свеж, червен и бял като роза. Вече се беше събудил и гледаше майка си с ясните си сладки очички.

Заченат в грях. Износен под закоравялото ѝ, зло сърце. Извадиха го от заразената ѝ с грях утроба толкова крехък, здрав, неописуемо очарователен, свеж и чист. Незаслужената милост на Бог ѝ късаше сърцето и тя стоеше на колене, съкрушена от разкаяние, а сълзите бликаха от душата ѝ като кръв от смъртоносна рана.

Нокве, Нокве, сине мой. Господ наказва децата за злодеянията на родителите им. Нима не го знаех? Знаех го, разбира се. Но в сърцето ми не се пробуди милост към невинния живот, зараждащ се в тялото ми, който някой ден щеше да понесе мъки и страдания заради моите прегрешения.

Разкайвах ли се за греха си, докато те носех в утробата си, скъпо, мило мое дете? Не, не съжалявах. Сърцето ми бе закоравяло от гняв и озлобление в мига, когато ти, съвсем мъничък и беззащитен, за първи път се размърда. *Magnificat anima mea Dominum. Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.*³ Така мълвяла молитвените слова нежната покровителка на жените, когато била избрана да износи Онзи, Който щял да умре заради греховете ни. Не се сетих за Спасителя, изкупил моя грях и греха на детето ми. О, не, не се разкайвах, а се смалих и се унижих, за да изпрося снизхождение, след като наруших справедливите повели. Иначе нямаше как да понеса наказанието си, ако Господ бе спазил закона Си и ме бе порицал според словото, което зная от невръстно дете.

Сега Кристин проумя всичко. Преди си въобразяваше, че Господ и свети Улав са като родния ѝ баща. През цялото време таеше дълбоко в сърцето си надежда: когато наказанието ѝ стане нетърпимо жестоко, Господ ще се смили над нея и няма да прояви строгост.

Кристин ридаше толкова неудържимо, че по време на службата не успя да се изправи. Остана на пода сломена, отпусната върху детето си. Две добре облечени селянки, коленичили до нея, също не станаха на крака. Помежду им седеше младо момче.

Кристин погледна към издигнатата хорова част на храма. Зад позлатените решетки на вратите проблясваше мощехранителницата на свети Улав, поставена високо зад олтара. По гърба ѝ полазиха ледени тръпки. Там се намираха останките от нетленното му тяло и чакаха деня на възкресението. Тогава капакът щеше да се отвори, а светецът да излезе. С брадва в ръка той щеше да тръгне из църквата, а от каменния под, от пръстта

³ Душата ми величае Господа и духът ми се зарадва в Бога, Спасителя мой. – Бел. авт.

отвън, от всяка гробница в Норвегия мъртвите, жълти скелети щяха да се надигнат, да се облекат в плът и да потеглят към краля си: онези, които са се старали да вървят по кървавите му следи, и другите, които са се обръщали към него само когато им е била нужна помощ да носят товара на греховете, грижите и болестите, резултат от собствените им деяния. Щяха да се тълпят около краля си и да го молят да ходатайства пред Господ за нуждите им. Боже, чуй молитвите ми за хората, които обичам толкова силно, че предпочетох да изгърпя изгнание, немилост, омраза и смърт, отколкото да допусна мъжете и жените в Норвегия да растат в неведение, че Ти загина, за да избавиш всички грешници. Господи, Ти ни заръча да тръгнем на път и да превърнем всички хора в Твои последователи. С Твоята кръв, Господи, аз, Улав Харалсън, написах на норвежки език посланието Ти за всички мои невежи поданици.

Кристин затвори очи, защото ѝ прилоша. Пред нея се изправи ликът на краля. Пламтящите му очи надникнаха и в най-потайните кътчета на душата ѝ. Тя потрепери пред пронизателния му поглед.

Там, на север, където си отдахнах, когато моите поданици ме прогониха от полагащото ми се по наследство кралство, защото не искаха да се подчиняват на Божия закон, нима там нямате църква, Кристин? Нима там не дойдоха просветители да ви научат на Божиите закони?

Почитай баща си и майка си. Не убивай. Господ въздава беззаконието на бащите върху чедата им. Загинах, за да осъзнаете каква мъдрост носят тези заповеди. Ти не ги ли знаеш, Кристин Лаврансдатер?

Зная ги, зная ги, господарю!

Кристин си спомни църквата на свети Улав в „Йорун“. Пред очите ѝ се изпречи прохладният ѝ дървен кораб. Храмът не беше толкова висок, че да я изплаши с размерите си. Църквата изглеждаше надеждна, издигната в прослава на Господа от тъмно, насмолено дърво. Така хората строяха летните си къщи, хамбари и обори, само дето дървените трупи бяха издялани до по-тънки греди и съединени в стени на Божия дом. Така, проповядваше отец Айрик всяка година в деня на освещаването на храма, трябва и ние, хората, да издяламе със сечивата на вярата и да оформим от нашата греховна човешка природа предани последователи на Христовата църква.

Забрави ли всичко това, Кристин? Къде са деянията ти, които в деня на Страшния съд ще докажат, че си била вярна на Божия дом, къде са добрите ти дела, свидетелстващи за богоугодните ти мисли?

Исусе Христе, какво добро е направила наистина? Чела е молитвени слова, слагани от друго в устата ѝ. Давала е подаяния, подтиквана от баща си; помагала е на майка си да облича сиромасите, да нахрани гладните и да лекува раните на болните.

Но злодеянията си остават единствено нейни.

Досега Кристин се вкопчаваше във всички, които ѝ предлагаха убежище и подкрепа. Възползва се от изпълнените с обич предупреждения на брат Едвин, от скръбта му заради нейните грехове, от готовността му да се застъпи за нея в молитвите си, а после, веднага щом се озова извън обсега на благите му свети очи, се впусна безразсъдно в изгаряща похотливост. Въргала се в конюшни и хамбари, без да се срамува, че мами достопочтената Груа; приемаше отзивчивостта на хрисимите сестри от манастира и дори не се смущаваше, когато те хвалеха добротата и благочестивостта ѝ пред Лавранс.

О, най-тежко ѝ беше да мисли за баща си. Та той не ѝ рече и една груба дума, когато дойде в „Хюсабю“.

Симон потули прегрешението ѝ. Завари годеницата си с друг мъж в свърталище на развратници. Кристин му позволи да се нагърби с вината, макар че тя, а не той наруши дадения обет. Симон се изправи пред баща ѝ и пое отговорността за разваления годеж.

О, най-виновна се чувстваше пред баща си. Не, пред майка си. Нима някой ден и Нокве щеше да се отнесе към нея със същата жестокост, каквато тя прояви към Рагнфрид? О, Кристин нямаше да го понесе. Майка ѝ я бе родила и хранила от гръдта си, бе бдяла над нея в здраве и болест, бе мила и ресала косите ѝ, радвайки се на хубостта им. В първия миг, когато почувства нужда от помощта и утехата на майка си, Кристин очакваше Рагнфрид да дойде при нея напук на презрителното отношение, което бе преглъщала години наред. Майка ти щеше да дойде в „Хюсабю“ и да ти бъде опора, ако знаеше, че имаш нужда от утехата ѝ, увери я баща ѝ. О, мамо, мамо, мамо!

Водата от кладенеца в „Йорун“ беше кристално чиста, когато я наливах в дървени чаши. Баща ѝ обаче имаше стъклена и ако човек я обърнеше срещу слънцето, водата в нея изглеждаше мръсна и кална.

Да, свещени кралю, сега разбирам каква съм в действителност!

Всички хора я даряваха с доброта и любов, сякаш това бе нейно изконно право. Тяхната отзивчивост ѝ се струваше безкрайна. Когато за пръв път се сблъска с човек, който ѝ препречи пътя, тя се спусна като усойница и го ухапа. Със сурова и остра като бърснач решителност Кристин тласна Елине Ормсдатер към сигурна смърт.

Би се изправила и срещу самия Бог, ако Той бе положил върху нея справедливата си ръка. О, как са съумели родителите ѝ да изгърпят подобно нещастие! Изгубиха три

деца, а Юлвхил угасна след дългогодишни усилия да се възстанови. Но Лавранс и Рагнфрид си носеха кръста търпеливо и нито за миг не се усъмниха, че Господ знае най-добре какво да отреди на децата им. А сега и Кристин ги наскърби с целия този срам и позор.

Ами ако нещо се беше объркало и те ѝ бяха взели детето както на Сигрид Андресдатур? О, не ни въвеждай в изкушения, но избави ни от лукавия.

Кристин извървя пътя до ръба на адската пропаст. Ако изгуби детето си, ще се хвърли в димящата бездна, ще отвърне с презрение лице от всяка надежда да намери път към добросърдечните и любвеобилни към нея хора и ще се погуби, отдавайки душата си на дявола.

Какво чудно има тогава, че Нокве е белязан от кървава ръка на гърдите.

Свети Улав, ти чу молбите ми да пощадиш сина ми, да накажеш мен и да спасиш невинното ми чедо. Да, господарю, зная доколко спазих моята част от уговорката ни...

Като диво, езическо животно тя се опъваше на първото си наказание. Ерлен. Нито за миг на Кристин не ѝ минаваше през ума, че той вече не я харесва. Допуснеш ли подобна мисъл, нямаше да намери сили за живот. Тайно реши да го остави в положението да проси вниманието ѝ, когато отново оздравее и се разхубави. Не че Ерлен се държа лошо с нея през зимата. Но макар и от малка да знаеше, че дяволът се навърта около родилките и ги изкушава, докато са още немощни, Кристин нададе охотно ухо на клеветите му. Тя се преструваше на засегната от несъществуващото пренебрежение на съпруга си, когато забеляза колко тежко преживява той студенината ѝ. Ерлен дори се разприказва за неволите си пред чужди хора. Кристин не чуваше плахите му, нежни слова, но го подтикваше да изрича прибързани и необмислени думи, а после ги запращаше в лицето му и изтъкваше грубостта му. Боже, що за зла жена и лоша съпруга е тя.

Кристин, нима не разбираш? Имаш нужда от помощ.

Да, свети кралю, осъзнавам го. Изпитвам неописуема необходимост от твоята подкрепа, за да не се отвърна отново от Господ. Не ме изоставяй, предводителю на Неговите застъпници, когато отправям към Него молитвите си. Свети Улав, бъди мой ходатай пред Бог и измоли мир за душата ми!

Cor mundum crea in me, Deus: et spiritum rectum innova in visceribus meis.

Ne projicias me a facie tua...

*Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meae...*⁴

След края на богослужението хората се разотидоха. Изправиха се и двете селянки, коленичили до Крестин. Момчето помежду им обаче започна да се влечи по пода и да си помага с ръце, подскачайки като малко гардже, което не може да лети. Момчето имаше съвсем къси крака, сгънати под тялото му. Жените се опитваха да го прикрият с дрехите си, докато излизаха от храма.

След като се изгубиха от погледа ѝ, Крестин се свлече на пода и започна да целува следите от стъпките им.

⁴ *Cor mundum crea in me, Deus: et spiritum rectum innova in visceribus meis. Ne projicias me a facie tua... Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meae...* (лат.) – Сърце чисто създай в мене, Боже, и правия дух обнови вътре в мене. Не ме отхвърляй от лицето си... Избави ме от виновността на кръвта, Боже, Боже на спасението ми. – Бел. прев.